Ce se mai poate spune după Max Blecher?

Ce ne mai spune astăzi o carte publicată în urmă cu mai bine de şaptezeci de ani?! Dar cu o sută?! Iată o întrebare pe care, într-un fel sau altul, ne-o punem adesea în legătură mai ales cu cărţile care ocupau cîndva primul raft al bibliotecii criticilor sau cititorilor comuni. Adesea tot încercăm să justificăm o valoare intrată cumva în desuetudine sau vestejită cu totul, acceptînd cu greu că gustul (profesionist sau amator) s-a înşelat. Uneori, chiar cînd e vorba de capodopera vreunui scriitor apreciat, nu putem să nu constatăm că ea se datează, fără să mai spună ceva real, puternic, adevărat. Fără să mai tulbure, să emoţioneze.

Cazul lui Blecher este exact invers. Considerat minor între războaie, o anchetă de acum cîţiva ani îl situa undeva în fruntea prozei româneşti. Pentru vreun critic de-atunci, situarea lui alături doar de Rebreanu sau Camil Petrescu ar fi părut o aiureală. Nu-i vorbă, între războaie, Camil Petrescu însuşi era persiflat prin comparaţie cu celălalt Petrescu, Cezar. Cînd Mircea Eliade a aflat, prin anii ’60, că Bacovia este considerat un mare poet, că stă alături de Blaga, Arghezi sau Barbu, i s-a părut o bizarerie de neexplicat.

BDD-B437-12 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.87 (2026-11-08 17:16:42 UTC)

Max Blecher? Acel scriitor, singular în literatura română, care şi-a scris opera dintr-un sarcofag de ghips, mort la numai 29 de ani după o suferinţă de un deceniu, după ce corespondase cu André Breton, Gide, sau Heidegger şi nu publicase decît o singură carte, un roman liric, fără structură, cu un titlu aparent anodin, *Întîmplări din irealitatea imediată*. Ce carte, totuşi! Tipărită cu ajutorul lui Geo Bogza, a provocat admiraţia cîtorva condeie critice, un Pompiliu Constantinescu, un Eugen Ionescu, dar nu mai mult. O citesc într-o ediţie scoasă la Editura Limes, din nefericire cu prea multe neglijenţe tipografice, unele aproape jignitoare, care mai cuprinde celelalte scrieri epice ale lui Blecher, *Inimi cicatrizate* şi *Vizuina luminată*. La drept vorbind, preţuit de scriitori din anii 80 şi de după aceea (îl simţi în proza lui Cărtărescu, la Simona Popescu sau, mai nou, chiar la cîţiva dintre ultimii debutanţi), abia de va fi fost reeditat de cîteva ori şi abia de se vor fi scris cîteva studii, nu-i vorbă, unele de profunzime. Cum să nu fii dezamăgit să vezi cum spiritul secolului, revelat (şi nu greşesc folosind acest cuvînt) de mai bine de jumătate de secol în urmă, nu ia contact cu sine decît la un nivel de elită, că inerţiile sînt uriaşe, că o carte tulburătoare nu are loc în manualele şcolare care fac, totuşi, şi educaţie estetică?

Utilă, poate, o expunere a spectacolului receptării, căci au fost invocate pe rînd antenticismul, absurdul, existenţialismul, suprarealismul, Sartre, Dali, Kafka, Bruno Schultz; o carte (de reţinut, recitit!), semnată de Iulian Băicuş, se numeşte *Max Blecher – Un arlechin pe marginea neantului*. Am uneori sentimentul că, tratat cu răceala cu care el însuşi vedea obiectele din jur, pîna într-atît încît ele căpătau o identitate stranie, cuvintele

BDD-B437-12 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.87 (2026-11-08 17:16:42 UTC)

acestea nu mai spun mare lucru, adresîndu-se mai mult specialiştilor, mulţi dintre ei parcă lipsiţi de organul înfiorării. Nişte medici care dau, în cel mai bun caz, diagnostice. Citesc, iată, dintr-un critic cu autoritate: „El este, neîndoielnic, un expresionist, cu doza de naturalism obligatorie, şi un suprarealist inspirat de *Nadja* lui Butor (referinţa apare, tot tîrziu, la Saşa Pană, care i-a reeditat opera în 1971), fără a-i ignora un existenţialism hrănit de Kierkegaard şi Blake, care i-a indus în eroare pe partizanii autenticităţii din anii ’30”. Sigur, este o bună înscriere a lui Blecher în contexte, dar unde e Blecher? Scriu, aşadar, cu un sentiment puternic de neputinţă, revoltă şi aproape exasperare. Un mare scriitor care va trece şi pe lîngă noi fără să ne atingă prea mult, pe care, totuşi, abia de-l ştim. E suficientă aprecierea criticilor (cît de adevărată, totuşi, de onestă, de lipsită de conformism?) şi a cîtorva scriitori, care şi-l asumă ca spirit tutelar?

Întîmplările din irealitatea imediată, o carte a privirii şi a „vagabondajului fără sfîrşit”, care explorează realitatea pînă la a o proiecta în coordonate halucinante, aşa încît subiectul şi obiectele articulează un spaţiu absurd, în care conştiinţa îşi percepe propria stranietate şi deopotrivă pe a lumii. O stranietate care generează frică şi beatitudine, frenezie, voluptate a simţurilor şi deopotrivă angoasă a pierderii identităţii. Într-o scrisoare către Saşa Pană, invocată adesea, Blecher mărturisea: „Irealitatea şi ilogismul nu mai sînt de mult pentru mine vagi probleme de speculaţie intelectuală: eu trăiesc această irealitate şi evenimentele ei fantastice. [...] Idealul scrisului ar fi pentru mine transpunerea în literatură a înaltei tensiuni care se degajă din pictura lui Salvador Dali. Iată

BDD-B437-12 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.87 (2026-11-08 17:16:42 UTC)

ce-aş vrea să realizez: demenţa aceea la rece, perfect lizibilă şi esenţială". Ce altă caracterizare mai bună a propriei scrieri, sau, mai exact, a fiinţei angajate în scriitură decît cuvintele din urmă? Căci a înregistra mişcările indefinite ale sinelui şi cu acuitate obiectele din jur sau întîmplările oarecare, anodine, dintr-un tîrg periferic, înseamnă a descompune lumea în fragmente, a percepe ilogicul coerenţei (din moment ce nu există sens care să ordoneze logic faptele), a simţi lipsa de miez a lucrurilor, a le vedea mecanicitatea de carnaval. În fapt, o carte despre felul cum identitatea se nutreşte din propriul hău, fără ca vreun strigăt disperat să poată ţîşni pentru a marca angoasa. În realitate, angoasa se stinge în melancolie încă înainte de a se manifesta, iar melancolia adună în ea un fel de fascinaţie vicioasă a lipsei de sens, a măştilor, a teatrului, a golului existenţial. Altfel spus, a lipsei de fiinţă. O fascinaţie lucidă, care-şi refuză patetismul.

Îl poţi citi pe Blecher pur şi simplu pentru felul lui de a pătrunde în taina lucrurilor printr-o elaborare care atinge zone fragile şi indicibile ale prezenţei. Iată: „Era în toate astea un fel de melancolie de a exista şi un fel de chin organizat normal în limitele vieţii mele de copil. // Cu timpul crizele dispărură de la sine însă nu fără a lăsa în mine pentru totdeauna amintirea lor puternică. // Cînd intrai în adolescenţă nu mai avui crize, dar starea aceea crepusculară care le preceda şi sentimentul profundei inutilităţi a lumii, care le urma, deveniră oarecum starea mea naturală. // Inutilitatea umplu scobiturile lumii ca un lichid ce s-ar fi răspîndit în toate direcţiile, iar cerul deasupra mea, cerul veşnic corect, absurd şi nedefinit, căpătă culoarea proprie a disperării. // În inutilitatea aceasta care mă înconjoară

BDD-B437-12 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.87 (2026-11-08 17:16:42 UTC)

şi sub cerul acesta pe veci blestemat umblu încă şi azi". Fragmente întregi pot fi citite pentru voluptatea secretă care pătrunde în ţesătura migăloasă a cuvintelor, pentru muzica pe care o degajă un text construit din senzaţii cizelate, ascuţite, vii, chinuitoare precum un drog. E ca şi cum în corpul textului ar pătrunde materialitatea însăşi a lumii, dar o materialitate difuză, asemenea aceleia a visului, o materialitate care nu face decît să dea şi mai acut sentimentul iluziei, al aparenţei. De aici starea de beatitudine întemeiată, în fapt, pe suferinţa inconsistenţei lumii. În chiar miezul acestei ţesături, cîteva obsesii ale sinelui. În fond, de unde valoarea prozei lui Blecher? Iată un alt fragment: „Străzile oraşului îşi pierdură orice înţeles; răceala îmi pătrundea sub haină; îmi era somn şi frig. Cînd închideam ochii vîntul îmi aplica un obraz mai rece peste obrazul meu şi de dicnoace de pleoape îl simţeam ca o mască, masca feţei mele în interiorul căreia era întuneric şi rece ca în dosul unei măşti adevărate de metal. Care casă în drumul meu trebuia să explodeze? Care stîlp trebuia oare să se contorsioneze ca un baston de cauciuc arătîndu-mi astfel că se strîmbă la mine? În lume nicăieri, şi în nici o împrejurare, nu se întîmplă niciodată nimic". În fond, în explorarea aceasta pe care o realizează limbajul – un limbaj inovator şi inconfundabil, Blecher deschide cîteva dintre neliniştile care autentifică fiinţa omului. Inconsistenţa şi recuperarea identităţii, salvarea ei prin explorarea stranietăţii, fragmentarea lumii în obiecte a căror lipsă de sens deschide strigătului perspectiva euforiei, reducerea existenţei subiectului şi a lumii înseşi la dimensiunea artificiului, a măştii, a iluziei, iată numai cîteva dintre coordonatele care fac

BDD-B437-12 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.87 (2026-11-08 17:16:42 UTC)

din proza lui Blecher un veritabil athanor în care fierb tensiuni care iau forma ardorii existenţiale. Pe traiectul acesta, de reţinut, de asemenea, jocul echilibrului fragil dintre fals, adevărat şi ornamental, într-un teritoriu în care ficţiunea nu construieşte poveşti, ci o atmosferă, care pulverizează materia, deşi subiectul trăieşte cu disperare absenţa ei, pentru a construi şi mai acută senzaţia golului. Limbaj, deci, întemeiat pe viziunea unei lumi edificate de nelinişte, sau, mai exact, de o spaimă metamorfozată în beatitudine, de o angoasă devenită melancolie. Iată de unde valoarea acestei proze care îi fascinează pînă la subjugare pe cîţiva, cunoscută, totuşi, atît de puţini.

În treacăt fie zis, o proză care înlănţuie secvenţele într-o derulare fără sens, sau poate doar pe traiectul unei deveniri lente, care nu relevă însă, cum s-a spus, o iniţiere. E mai degrabă, în această construcţie, reflexul nevoii subiectului, a lui Blecher însuşi, de a călători, de a peregrina. Se vorbeşte adesea de „vagabondaje fără sfîrşit", de „hoinăreală fără rost". Scriind, asemenea eroului care hoinărea, scriitorul îşi trece prin faţă secvenţe fără o logică anume, care hrănesc însă nevoia privirii, a amintirii, a sinelui de a se întemeia cumva, fie şi din absenţe. Or, revenind la experienţele eroului, cum să nu pui nevoia lui de a peregrina pe seama obsesiei identităţii? Sau poate că tocmai peregrinarea face posibilă identificare unei crize ontologice; privind în jur, privind în sine, eroul are o acută revelaţie a golului din lucruri, pe care numai măştile, în diferite forme, îl mai pot releva cu adevărat, deopotrivă substituindu-l. Fascinat de negativitatea golului, a materialităţii iluziei şi visului, cum să nu coboare cu voluptate, ca într-un fel de beţie, în bolgiile materiei, într-o experienţă

BDD-B437-12 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.87 (2026-11-08 17:16:42 UTC)

asemănătoare, finalmente, extazului ruperii de sine? E elocventă, fără doar şi poate, secvenţa în care copilul se amestecă, în tîrgul de la marginea oraşului, în materialitatea grea a ploii şi lutului cu care-şi acoperă hainele, faţa...

În fond, la ce alt scriitor român mai poţi întîlni o asemenea viziune crepusculară? Poate doar Cioran, deşi în altfel, şi Eugen Ionescu să fi avut viziunile acestea demente, dar, la nici unul dintre ei, trecute într-o puritate care elimină stridenţele. Să citim din Blecher: „Locul era sălbatic şi izolat; singurătatea lui părea fără sfîrşit. Acolo simţeam mai obositoare căldura zilei şi mai greu aerul ce-l respiram. Tufişurile prăfuite se prăjeau galbene în soare, într-o atmosferă de desăvîrşită solitudine. Plutea o senzaţie bizară de inutilitate în poiana aceea care exista «undeva în lume», undeva unde eu însumi nimerisem fără rost, într-o oarecare după-amiază ce se rătăcise haotic în căldura soarelui, printre nişte tufişuri ancorate în spaţiu «undeva în lume». Atunci simţeam mai profund şi mai dureros că n-aveam nimic de făcut în această lume, nimic alta decît să hoinăresc prin parcuri, – prin poiene prăfuite şi arse de soare, pustii şi sălbatice. Era o hoinăreală care într-un sfîrşit îmi sfîşia inima". Ce se mai poate spune după Blecher? O întrebare inadecvată, firește, în spatele căreia, mascată abia, admiraţia. Dar în legătură cu cîţi scriitori români poţi spune asta?

[„Contrafort", an XV, nr. 3-4,
martie-aprilie 2009]

BDD-B437-12 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.87 (2026-11-08 17:16:42 UTC)